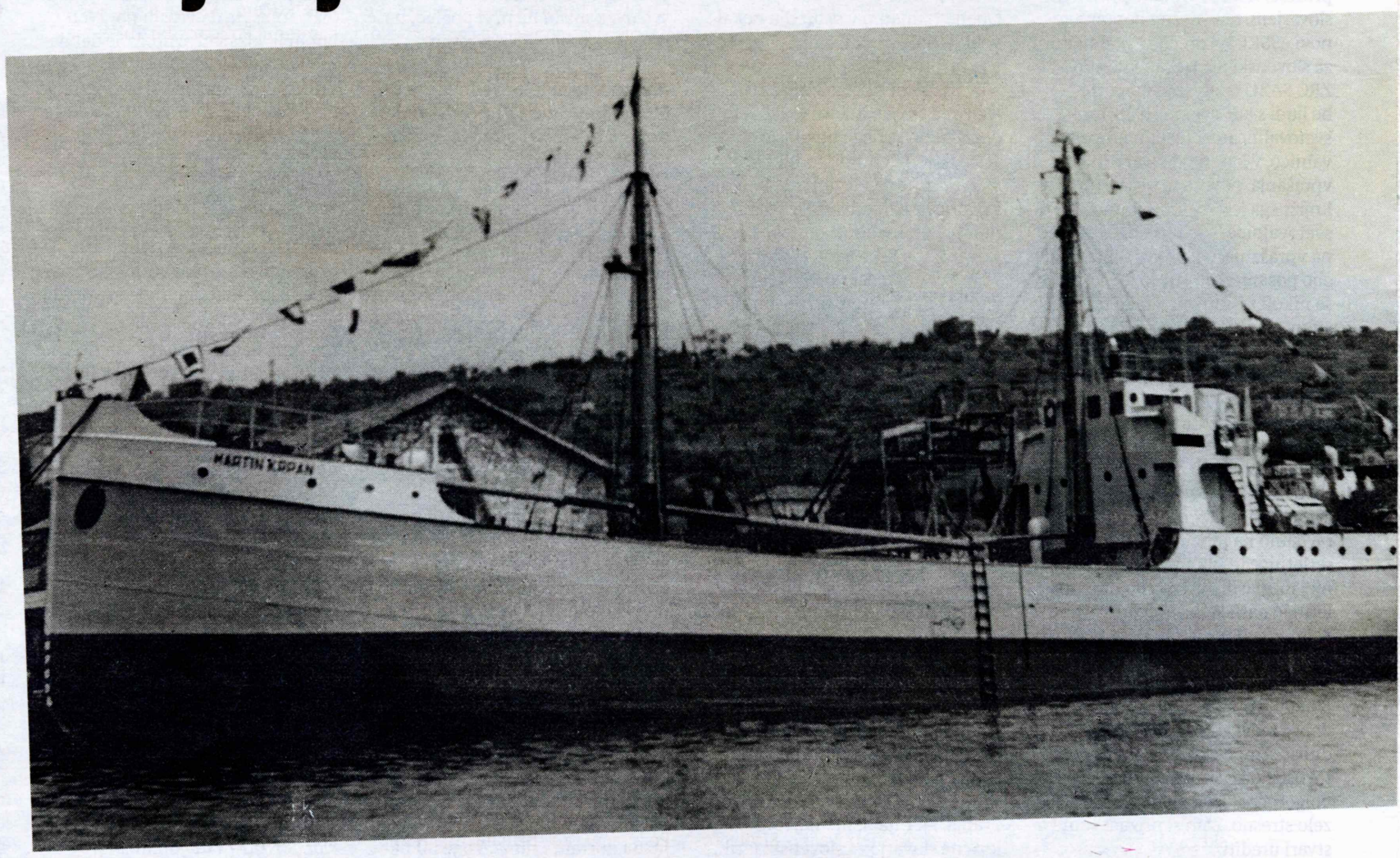
Zgodovina prve slovenske ladje Sirob ali ključi naključij

BORIS A. NOVAK

Splošna plovba, slovensko ladjarsko podjetje, ne obstaja več. Kako je pred sedmimi desetletji nastala? Zakaj je ladja Sirob plula pod panamsko zastavo in zakaj je dobila tihotapsko ime.

Prvo slovensko tovorno ladjo Sirob so čez čas preimenovali v Martina Krpana. FOTOGRAFIJO HRANI POMORSKI MUZEJ PIRAN

Po naključju, ki pa ni naključje, ampak ključ, poznam ključno skrivnost prve slovenske ladje z nenavadnim, a simbolično nabitim imenom *Sirob,* ki je v javnosti neznana. Obenem moram poudariti, da je zgodovinopisje zelo dobro in natančno raziskalo razvoj slovenskega ladjevja po drugi svetovni vojni. Razlog, zakaj sta status in namen ladje *Sirob* ostala v senci zgodovinskega molka, leži v dejstvu, da je šlo za jugoslovansko in slovensko državno skrivnost najvišje stopnje. Po čudnem in čudežnem naključju sem to skrivnost poznal že kot otrok – in tu je ključ tega spominskega zapisa.

Gospa Duška Žitko, kustosinja za umetnostno zgodovino Pomorskega muzeja *Sergej Mašera* v Piranu, je objavila sijajne, zgodovinopisno izjemno kvalitetne, odlično napisane in dokumentirane knjige *Srečanja z morjem* (1999), *Slovenske ladje: 6 ladij Splošne plovbe* (2020) in *Iztrgano pozabi* (2023), vse tri v založništvu Pomorskega muzeja. Posebne obravnave je v teh knjigah deležna prva slovenska ladja po drugi svetovni vojni z nenavadnim imenom Sirob, ki je bila pozneje preimenovana v Martina Krpana. Tam je ladja opredeljena kot članica jugoslovanskega in začetna članica slovenskega ladjevja. Ne more biti drugače: vsi drugi podatki o ladji Sirob so v letih represije po drugi svetovni vojni morali biti sistematično in strogo kontrolirani ter nazadnje najbrž večinoma uničeni.

Tu in tam pa kak dokaz »panamske«, mednarodne prazgodovine prve slovenske ladje Sirob še zmeraj pluta po arhivih. Najti jih je mogoče celo na javno dostopnih dokumentih, npr. na fotografiji, kjer je na premcu ladje pod imenom SIROB zapisano PUERTO LIMON ter na seznamu posadke, kamor so se podpisali vsi mornarji na čelu s kapitanom Baldomirjem Podgornikom, na vrhu pa piše:

Posadka m/b. »Sirob«
(Puerto Limon)
Costarica
Piran, 20. IV. 1954

Desno od podpisa kapitana je odtisnjen grb s sidrom, okoli katerega se v krogu vrtijo črke: m/n »Sirob« – Puerto Limon.

Jaz, kapitan

V otroških letih sem bil povsem prepričan, da sem prav jaz kapitan te zame pravljične, a v resnici krvavo stvarne ladje, katere prvotni status pa je z današnjega stališča videti skrajno nestvaren, domala domišljijski.

O tej ladji mi je veliko pripovedoval oče Ante Novak. Pred drugo svetovno vojno je diplomiral iz pedagogike, nemščine in filozofije na Filozofski fakulteti Univerze Kralja Aleksandra Prvega v Ljubljani. Bil je izjemno nadarjen za pisanje, a je umetnost žrtvoval aktivizmu spreminjanja sveta. Kot predvojni komunist (samega sebe je definiral kot *prakomunista*) je bil triindvajsetkrat zaprt, kot partizanski komandant pa dvakrat obsojen na smrt s strani Glavnega štaba Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije ter Centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije.

Bil je tudi odličen matematik, v letih 1953–63 direktor Zveznega zavoda za statistiko, odstavljen zaradi prve demografske raziskave Kosova in Metohije (kot se je imenovala tedanja avtonomna pokrajina), ki jo je osebno pripravil in v njej zahteval zvišanje življenjskega standarda, opismenjevanje in izobraževanje Albancev ter še posebej bolj človečno življenje Albank (tedaj sta za 200.000 žensk skrbela samo dva ginekologa). Bil je strokovnjak za statistično metodologijo, avtor številnih statističnih analiz (knjiga *Grafična analiza odnosov,* Beograd, 1967), predavatelj na beograjski Visoki šoli za statistiko ter na ljubljanski Fakulteti za sociologijo, politologijo in novinarstvo (FSPN), ki se je pozneje preimenovala v Fakulteto za družbene vede (FDV). V letih 1947–1968 je naša družina živela v Beogradu. Ante Novak je bil nazadnje, v letih 1967–1974, direktor Inštituta za sociologijo in filozofijo v Ljubljani, kjer je rad zaposloval disidente.

V najbolj kritičnih letih spopada med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo je Ante sodeloval v Zvezni planski komisiji, ki jo je vodil Boris Kidrič. Tito je tej Kidričevi komisiji dal polnomočje in proste roke za vse ukrepe, potrebne pri reševanju jugoslovanskega gospodarstva. Nekaj let so dan in noč garali in rešili Jugoslavijo. Oče mi je večkrat pripovedoval, del te zgodbe je pa tudi zapisal v svojih spominih, da so Kidrič in drugi Slovenci v tej skupini (Stane Krašovec, Dolfe Vogelnik, Vojan Konvalinka, Ante Novak ...) čutili, da je jugoslovansko politično vodstvo takrat Sloveniji naložilo preveliko breme pri reševanju na-

kopičenih ekonomskih problemov celotne in skrajno kompleksne, komplicirane zvezne države. Zato so na skrivaj pomagali Sloveniji; eden izmed tajnih ukrepov je bil nakup tovorne ladje, ki so jo po Borisu Kidriču poimenovali Sirob (palindrom njegovega imena, se pravi ime, prebrano od zadaj) in je plula pod panamsko zastavo, kar pomeni, da sprva ni sodila v jugoslovansko ladjevje. Ta ladja je pri svojih trgovskih poteh pogosto prinašala blago v koprsko luko, profit, ki ga je prinašala, pa je bil skrivaj kanaliziran v Slovenijo.

Pravo identiteto »panamske« ladje nenavadnega imena je razkrinkal Jaša Davičo, star komunist, izjemen intelektualec in brat nadrealističnega srbskega pesnika Oskarja Daviča, znan tudi po šali, kaj pomeni SSSR (*»Sami Srali, Sami Razmazali«*), kar citiram v francoski baladi *Še pomnite, tovariši? ali Kaj pomeni SSSR?*, objavljeni v *Sobotni prilogi Dela* 23. marca 2024. Jaša Davičo je ugotovil, da je ladijsko ime Sirob palindrom imena Boris, in prišel do sklepa, ki ga je moj oče Ante povzel takole: *»Borisov je več, toda sedaj najslavnejši je Boris Kidrič, ta pa je – Slovenec.«* Tako je Jaša Davičo odkril in razkril glavnega vodjo tajnega slovenskega projekta *Sirob*. Kot si lahko predstavljamo, je bilo to razkritje šokantno za jugoslovansko politično vodstvo na čelu s Titom. Če bi šlo za koga drugega in ne za Kidriča, ki je bil ključni motor reševanja Jugoslavije v tistih težkih letih, bi verjetno sledil neusmiljen politični proces. Zato so škandal rajši zamolčali in potisnili v pozabo, dokumentacijo pa najbrž uničili. Možno je, da je bila politična odločitev za uradni molk povezana tudi s Kidričevo smrtno boleznijo (levkemijo), s katero je leta 1953 plačal svoje požrtvovalno reševanje Jugoslavije in Slovenije.

V svoje – večinoma neobjavljene – spomine je moj oče Ante Novak vključil tudi pričevanja o ladji Sirob, kjer med drugim piše o *»slovenski ladji Sirob, ki je plula pod panamsko zastavo«* in ki jo je odkril Jaša Davičo. Spodaj prilagam enega izmed njegovih zapisov o tej šokantni temi.

Prav škandalozna okuženost z ladjo nenavadnega imena *Sirob* je najbrž prispevala k odločitvi za preimenovanje te tovorne ladje v *Martina Krpana*. Kdorkoli je že stari ladji izbral novo ime, pa je izkazal ne le spoštovanje do slovenskega literarnega izročila, temveč tudi do pomena starega, izbrisanega imena: Martin Krpan je bil namreč junak, ki je s svojo kobilo tovoril in tihotapil angleško sol. Ladijsko ime *Martin Krpan* je torej nosilo v sebi tudi zakodiran spomin na prvotni namen te tihotapske ladje, ki je v času trdega komunizma in vsesplošnega pomanjkanja na skrivaj prinašala v koprsko luko živež in dobiček za potrebe lačnih Slovencev.

Moja igrača

Ladja Sirob sodi tudi med moje ljube otroške spomine, saj me je oče rad obdaroval z igračami, med katerimi so bile tudi ladjice; eno med njimi sva poimenovala – Sirob. Torej Boris, moje lastno ime, prebrano od zadaj! Kakšna igra naključij, ki pa pravzaprav sploh niso naključja, ampak – ključi! Zaradi mojih otroških igric z ladjico Sirob v banji ima nenavadna zgodovina ladje Sirob, ki je plula po morjih pod panamsko zastavo, zame tudi čustveno vrednost.

Kot ključ za dešifriranje imena Sirob nekateri navajajo Borisa Šnuderla, prvega direktorja Splošne plovbe. Boris Šnuderl je bil nedvomno pomembna osebnost, kot diplomat je bil celo eden izmed tvorcev osimskih sporazumov, ki so leta 1975 uredili hude medsebojne probleme nakopičene tragične zgodovine med Italijo in Jugoslavijo. V Delu z dne 23. avgusta 2025 je lucidni in kritični novinar Boris Šuligoj (sicer kolega s študija filozofije na ljubljanski filozofski fakulteti) objavil članek *Plovba skozi davčni pekel, predaleč od davčne oaze*. Tu sta povzeti tudi zgodovina prvih ladij Splošne plovbe in zgodba o zakodiranem imenu prve ladje Sirob. Kot botre tega imena Šuligoj poleg Borisa Kidriča in Borisa Šnuderla navaja tudi Borisa Kraigherja, enega vodilnih slovenskih politikov. Vendar je odločitev za nakup ladje in njeno registracijo pod panamsko zastavo v skrajno zaostrenih jugoslovanskih razmerah z začetka 50. let lahko prišla le s samega političnega vrha, se pravi od – Borisa Kidriča. Osupljivo je število Borisov v tej panamsko-jugoslovansko-slovenski zgodbi (Kidrič, Kraigher, Šnuderl) ter dejstvo, da o tej ladji 70 let pozneje tudi piševa dva Borisa, Šuligoj in Novak. To ni naključje, ampak ključ, ki odpira pomen imena *Boris – borec*.

Nenavadna igra naključij, ki so pravzaprav ključi, se dogaja tudi med že omenjeno zgodovinarko slovenskega ladjevja Duško Žitko in njenim stricem Baldomirjem Podgornikom, briljantnim pomorščakom in neustrašnim kapitanom več zgodovinsko pomembnih slovenskih ladij, vključno – naravnost neverjetno! – s Sirobom oziroma Martinom Krpanom, pozneje pa tudi s prvo slovensko čezoceansko ladjo Rog. (Seveda sem bil osebno presenečen in malce tudi užaljen, ko sem izvedel za ime kapitana ladje Sirob, saj sem bil vse življenje intimno povsem prepričan, da sem bil to jaz.)

Po vseh desetletjih, ki nas ločijo od pionirskih in požrtvovalnih naporov naših prednikov, na ves glas kličem: Vsaka čast velikemu kapitanu Podgorniku in vsem pogumnim pomorščakom njegovih posadk! Zdaj mi je bolj jasno, zakaj sem v mladih letih tako rad redno poslušal radijsko oddajo Kje plujejo naše ladje?

To vprašanje – v rahlo modificirani obliki: *Kam plujejo naše ladje?* – odmeva tudi danes, a na usoden in tragičen način. Zaradi finančnih težav Splošne plovbe je slovensko ladjarsko podjetje pred časom zajadralo v večinsko last nemškega ladjarja Peter Döhle Schiffahrts-KG. Novinarja Primož Cirman in Tomaž Modic sta 14. avgusta 2025 na portalu *Necenzurirano* objavila temeljito dokumentiran in kritičen članek *Nekdanji ponos slovenskega pomorstva v likvidaciji: kdo je prodal ladje in pobral milijone*. Njuno sporočilo je dramatično: »Splošna plovba, vrsto let edini slovenski ladjar, po 71 letih od ustanovitve dokončno odhaja v zgodovino. Njen nemški lastnik jo je konec julija poslal v likvidacijo. To je zgodba o vzponu in padcu podjetja, ki je imelo pomembno vlogo pri identiteti Slovenije kot pomorske države.«

Tudi avtorja tega skrbno dokumentiranega novinarskega alarma navajata zgodovino *Splošne plovbe:* »Njen prvi direktor je bil Boris Šnuderl, ki je pred leti okoliščine nastanka Splošne plovbe podrobneje opisal v pogovoru z zgodovinarko

Ante Novak:
Iz knjige *Moja srečanja z Borisom Kidričem v kontrapunktu anekdot* (druga varianta, 1974)

Jaša Davičo je bil izredno komunikativen in elokventen. Dovtipe je kar sipal iz rokava in vsak dan ustvarjal nove. O njem je veliko anekdot. Evo anekdote, ki hkrati pokaže tudi njegovo inventivnost pri odkrivanju skrivnosti, kar je bil njegov hobby. Odkril je ladjo pod imenom Sirob, ki je plula pod panamsko zastavo. Znal je špansko, a se je izkazalo, da beseda Sirob nima nobene zveze s španščino. Beseda ga je pa vseeno na nekaj spominjala in ga neprestano preganjala. Ko je v restavraciji čakal na večerjo, je na papirnati prtiček napisal

SIROB – nič
SI-ROB – nič
S. I. R. O. B. – predolgo

nato pa se je igral z znaki:
↑ ↓ → ←

Da, to je: ←! In je besedo prebral od zadaj: **Boris**. Torej Boris! Borisov je več, toda tedaj najslavnejši je bil Boris Kidrič, ta pa je – Slovenec!
Tako je Jaša Davičo odkril slovensko ladjo, ki je plula pod panamsko zastavo. Seveda se je zameril slovenskim partikularistom, to pa zanj ni nič pomenilo, saj se je bil že do nosu zameril partikularistom vseh nacionalnosti in vseh barv.

Nadjo Terčon. Poudaril je, da je šlo za projekt vrhov takratne slovenske politike (pri tem je omenil Borisa Kraigherja, Nika Kavčiča in Franca Leskoška).« Vsi navedeni so nedvomno veliko prispevali k ustanovitvi in nadvse uspešni prvi fazi delovanja *Splošne plovbe,* vendar so – kot natančno kažejo pričevanja mojega očeta Anteja Novaka – sledili navdušenju najvišjega Borisa, Kidriča namreč. Kidrič je bil entuziast, luciden in duhovit intelektualec s čustveno, umetniško dušo in preroškimi idejami, kakor ga portretira tudi Edvard Kocbek.

Povsem pa se strinjam z ostro kritiko, ki so jo Primož Cirman, Tomaž Modic in Boris Šuligoj naslovili na napačno politiko samostojne Republike Slovenije, ki je dovolila demontažo in uničenje slovenskega ladjevja. Tu se zastavlja zagatno in mučno vprašanje: se je to zgodilo zaradi finančnih interesov? Čigavih?!

Politika samostojne in demokratične Republike Slovenije do slovenskega ladjevja je bila žal pasivna in škodljiva ter se ne more primerjati z aktivnim, pozitivnim in inventivnim (pa čeprav tajnim, tihotapskim) pristopom, ki so ga – vsaj na tem področju – izkazali slovenski komunisti, na čelu z Borisom Kidričem in njegovimi so-Borisi.

Ne glede na smer političnega krmarjenja, levo ali desno, je samostojna Slovenija doslej razumela svojo lastno samostojnost samo kot samo-stojnost, samo kot stojo na kopnem, medtem ko je mobilnost na morju ni preveč zanimala. Tovrstna kopenska samozadostnost je velika napaka. Odpovedati se slovenskim Ladjam pomeni odpovedati se slovenskemu Morju.

Skrajni čas je, da se slovenska družba ovede ključnega, eksistencialno pomembnega pomena, ki ga Morje, Obala in Naše Ladje imajo za obstoj in nadaljnjo pot Slovenije.

Splošna plovba je 71 let skrbela za to prioriteto. Zato bi slovenski politični razred ne glede na levo-desna krmarjenja moral rešiti Splošno plovbo pred izbrisom iz sodnega registra zaradi dolgov. Potop Splošne plovbe pomeni brodolom slovenske navzočnosti na Morju.

Kakorkoli se bo ta nesrečna zgodba razrešila, pa nam k sreči ostaja Pomorski muzej Sergej Mašera, kjer odlične muzealke in muzealci ohranjajo dragoceno luko spomina. In k sreči obstajajo kritični in pogumni novinarji in novinarke, ki javnost opozarjajo na družbene nevarnosti tukaj in zdaj. In k sreči nekje na robu družbe še zmeraj tli tudi poezija, ki ritmično valovi in omogoča *Našim Ladjam,* da plujejo skozi Čas. Prva med njimi, ladja *Sirob,* pod panamsko zastavo pluje iz potopljene preteklosti skozi prekop viharne sedanjosti, zato da bi se zasidrala v spominu skupnosti in v mirni, svetli prihodnosti slovenske Obale in celotne Slovenije. ●

Sirob A. Novak: Moja ladja *Sirob* pod panamsko zastavo (odlomki iz pesnitve)

1
Ko sem bil majhen, mi je oče rad podarjal
ladje in ladjice različnih velikosti,
lesene, plastične, plehnate. Vsak dan sem se igral

z njimi v banji, polni vode in sladkosti,
ko sem kot admiral pošiljal to ladjevje
s severnih polotokov svojih ramen čez ozki

Sueški pretok ob desnem boku tja v divje
globine oceana pod lukami kolen ...
Bil sem mornar, privezoval sem ladjice ob drevje

neznanega otoka ter sred pen in sten
iskal zaklade ... Slednjo svojih zlatih ladij
sem rad krstil z malinovcem; postroj imen

sem prepoznal X let pozneje, v *Iliadi,*
kjer je Homer ovekovečil ves seznam
ahajskih ladij, ki so sledile komandi

heroja Agamemnona na drugo stran
Sredozemlja, osvojit in uničit Trojo ...
Največji ladijski zaklad pa mi je bil za vselej dan:

globoko v spomin. Ta ladja je bila prevelika za mojo
banjo, zato je plula po širokih morjih ...
Me je pa oče potolažil, da opojno

ladjo, prijateljico čudežnih obzorij,
krasi moje ime. – *Je ladji ime Boris?,*
sem presenečeno jecljal. – *Preberi Boris*

od zadaj pa dobiš ime te ladje, ki orje po vseh morjih.
– Zakaj od zadaj? – Ker zna pluti tudi ritensko.
– Potem se pa ta ladja imenuje SIROB! – Bravo, Boris!

Sirob rad pluje v vse daljne, tuje luke, v kraljestvo
bonbonov in na otok pomaranč, kjer si napolni trebuh
in ta zaklad dobrot pripelje tja, kjer je njegovo mesto,

v tvoj trebušček – in je nad morjem banje, na visokem nebu
kopalnice, zasijala zvezda, bonbon v obliki srca –
... potem pa Sirob spet sledi radovednemu galebu

in odpotuje čez vsa morja tja na konec, na sam rob sveta.
– Kaj pa je tam, na koncu sveta? – Največja luka. Panama.
In tam, v Panami, je tudi tvoja ladjica doma.

Zapomni si: Sirob je tvoja ladja! Ko boš velik, boš njen kapitan! ...
Ker nisem hotel tako dolgo čakati, sem obrnil novo stran
v zgodovini pomorskih sil svoje banje in pravljičnih podob:

največjo plastično ladjico sem poimenoval za – SIROB!
Krstil sem jo z malinovcem in brž postal njen kapitan ...

3
Jaša Davičo je bil komunist izjemnega poguma,
brat pesnika Oskarja, nadrealistične lokomotive.
Bil je oster velemojster šahovskih iger Uma.

Ta super intelektualec je bil komunikativen
in elokventen. Neverjetno duhovit.
Dovtipe je kar sipal iz rokava, žive,

sočne in vsak dan nove. Srbela ga je rit,
če ni za slednji družbeni problem izumil
satiričnega vica. Smeha ni bil sit

nikoli in nikdàr. Ob vsej briljantni »glumi«
spreminjanja obraza, čutu za fingiranje, imitiranje
in vsak semantični odtenek je ta razumnik

izkazoval tudi talent za dešifriranje
skrivnosti, zlasti zakodiranih besedil.
To je bil njegov skrivni hobby – *»jaširanje«,*
šahiranje,
šah-šeh-matiranje
nasprotnikov. Tajne službe svetovnih velesil
niso imele šanse zoper raziskovalnega ptiča
od Jaša Daviča. Naj so bile šifre sporočil

še tako nore ali komplicirane, je izpriča-
ni reševalec kozmičnih skrivnosti odkril sidrišče
skrivne resnice. Nekoč je postal pozoren na nepriča-

kovano pogoste prihode ladje *Sirob* v koprsko pristanišče.
Ladja je plula pod panamsko zastavo.
Kot španski Jud je govoril špansko. *Kdor išče,*

ta najde, je rad rekel. Tokrat, kot za stavo,
pa ni v španščini ničesar našel. To ime
ga je spominjalo na nekaj znanega. Pravo

resnico čudnega imena je vedé
in sistematično iskal tudi v drugih tujih
jezikih – toda nič! ... nevedé in nehoté

pa v morastih sanjah. Sledil je hudi nuji
raziskovanja. Nekoč je, povsem obupan,
v restavraciji, čakaje na večerjo, muji

jezikoslovnih analiz dodal še grafično podobo.
Papirnati prtiček je počečkal z geometričnimi
znamenji in črkami:

SIROB	**–**	**nič**
SI-ROB	**–**	**nič**
S. I. R. O. B.	**–**	**predolgo**

Nato se je
poigral
z znamenji:
↑
↓
→
←
Da, to je: **←!**
In Jaša je besedo **SIROB**
prebral od zadaj
in dobil ime: **BORIS**

Torej je Boris!
Toda Borisov je več!
Preveč!
In toda na toda:

najslavnejši jugoslovanski Boris
je **BORIS KIDRIČ**,
ta **BORIS** je pa – **SLOVENEC!**

Tako je Jaša Davičo v obdobju
FLRJ – Federativne Ljudske Republike Jugoslavije –
odkril **SLOVENSKO** ladjo,

ki je plula pod **PANAMSKO** zastavo! ...

6
Še zmeraj sem kapitan tovorne ladje SIROB.
Ta ladja je slovenska, a pod panamsko zastavo.
Prazno tovorno ladjo peljem na sam rob

sveta, kjer natovorim pesmi v večno slavo
slovenskega jezika, tih, zveneč zaklad podob,
zven, ki pomeni, in pomen, ki zveni, daljavo

Preteklosti, ki teče še naprej, Prihodnosti, ki bo
prišla, in Sedanjosti, te pene, ki prši kot glas
in zlog, beseda, besedanjost, verz, univerzum, krog, nebo ...
Skrbno nadzorujem sebe pomorščaka, da ranljivi čas
in jezik zapakiram v pozaboodporne
zabojnike ritma in rim ter jih izkrcam na ozek pas

slovenske obale, tako krhke in lepe. Ker pa se obzorje
tu zame žal zapre, ukažem sebi: *Dvigni sidro! V daljavo!*
Doma sem v slovenski pesmi, ne med Slovenci. Morje

je moja strašna, čudežna usoda, plujem pod panamsko zastavo ...